

9. Kehm B. M. Doctoral education in Europe and North America: A comparative analysis. In J. J. F. Forest & P. G. Altbach (Eds.), *International Handbook of Higher Education* (pp. 261–273). Springer. 2006.

10. Mason G., Nathan M., Rosso A. Impact of doctoral careers on innovation and productivity. UK Department for Business, Innovation and Skills. 2016.

11. Shevchenko O., Kovalchuk Y. Reforming doctoral education in Ukraine: Between Bologna and local realities. *Higher Education in Post-Soviet Countries*, 12(3), 2021. P. 45-62.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-546-7-44>

САМОПЛАГІАТ ЯК ЕТИЧНА І ПРАВОВА ПРОБЛЕМА В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ КАДРІВ У ГАЛУЗІ ПРАВА

Хлистік М. А.

*доктор філософії у галузі права,
старший викладач кафедри права та економіко-фінансової безпеки,
ЗВО «Академія рекреаційних технологій і права»
м. Луцьк, Україна*

Підготовка висококваліфікованих наукових кадрів у галузі права є однією з необхідних передумов розвитку правової держави та ефективного функціонування правової системи. Вона безпосередньо впливає на якість правозастосування, юридичну практику та формування правової культури в суспільстві. У цьому контексті особливого значення набуває дотримання принципів академічної доброчесності, що є базовою вимогою до наукової діяльності. Однією з найбільш дискусійних проблем у цій площині є самоплагіат – повторне використання власних текстів без належного посилання, що викликає чимало етичних і методологічних питань при підготовці дисертаційних досліджень серед здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, зокрема, здобувачів ступеня доктора філософії (PhD) у галузі права.

Термін «самоплагіат», як вбачається, вперше було вжито в українському законодавстві у 2017 році, а саме: у Законі України «Про освіту» від 05 вересня 2017 року самоплагіат визначено як один з проявів порушення академічної доброчесності, який полягає в «оприлюдненні (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів» [1]. Цікаво, що у Законі України «Про вищу освіту» термін самоплагіат взагалі не згадується – у ньому йдеться лише про академічний плагіат (зокрема, у статтях 6, 16, 32 та 69) [2]. Водночас у деяких підзаконних нормативно-

правових актах, не зважаючи на те що це поняття прямо не вживається, містяться вимоги до науковців та аспірантів, які фактично спрямовані на запобігання самоплагіату – зокрема, щодо недопущення багаторазового оприлюднення одних і тих самих результатів дослідження. Так, згідно з пунктом 3 Вимог до опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук, затверджених Наказом Міністерства освіти і науки України від 23 вересня 2019 року № 1220, «за темою дисертації не зараховуються наукові публікації, у яких повторюються наукові результати, опубліковані раніше в інших наукових публікаціях, що вже зараховані за темою дисертації» [3]. Така ж норма була закріплена і у попередній редакції Вимог 2012 року [4].

Варто зауважити, що на відміну від класичного плагіату, самоплагіат не порушує права інших осіб, але суперечить принципам академічної доброчесності та моральним засадам здійснення наукової діяльності. До слова, Етичний кодекс ученого України, проголошує, що «учений не повинен повторювати свої наукові публікації з метою підвищення їх кількості. Якщо для пропаганди наукових досягнень доцільна публікація однієї і тієї ж роботи в різних журналах, редактори останніх повинні бути поінформовані про факт публікації в інших виданнях (пункт 3.4) [5].

Таким чином, не зважаючи на відносно недавнє введення терміна «самоплагіат» до законодавчих актів, його змістове наповнення частково було закріплене на рівні нормативної практики і раніше.

У науковій спільноті під самоплагіатом розуміється «повторна публікація самим автором значних за обсягом і ідентичних (або дуже близьких) за формою та змістом наукових текстів без вказівки на те, що ці тексти вже були опубліковані раніше (або одночасно)» [6, с. 216]. Іншими словами, самоплагіат – це повторне використання власних уже опублікованих текстів, ідей чи результатів дослідження без належного посилання, що створює враження про новизну змісту.

Сучасна система підготовки докторів філософії передбачає обов'язкове висвітлення не менше ніж у трьох наукових публікаціях результатів дисертації до її захисту (пункт 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (далі – Порядок) [7]. Водночас, відповідно до пункту 6 Порядку, «дисертація повинна містити нові науково обгрунтовані результати проведених здобувачем досліджень». Цілком логічно, що в особи, яка працює над дисертацією, виникає питання: чи є самоплагіатом використання тексту зі своїх же статей у дисертації? Адже, з одного боку, здобувач є автором обох текстів, з іншого – дисертація має бути оригінальним, новим дослідженням. Відповідь на це питання можемо знайти у згаданому вище Порядку, зокрема, в абзаці 3 пункту 9 зазначено, що «не вважається самоплагіатом використання здобувачем своїх наукових праць у тексті дисертації без посилання на ці праці, якщо вони

попередньо опубліковані з метою висвітлення в них основних наукових результатів дисертації та вказані здобувачем в анотації дисертації» [7].

Таким чином, використання здобувачем ступеня доктора філософії у галузі права фрагментів власних наукових статей у тексті дисертаційного дослідження не вважається самоплагіатом, оскільки дисертація є підсумковою узагальненою науковою працею, яка може містити вже оприлюднені результати дослідження. Натомість неодноразове відтворення одного й того самого тексту в кількох опублікованих статтях, або ж одночасне включення ідентичного матеріалу до наукових статей і тез конференцій без належного обґрунтування розглядається як прояв самоплагіату, що суперечить принципам академічної доброчесності та етичним засадам здійснення наукової діяльності.

Література:

1. Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/conv/paran613#n613> (дата звернення: 14.10.2025).
2. Про вищу освіту: Закон України від 01 липня 2014 року № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#n493> (дата звернення: 14.10.2025).
3. Вимоги до опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 23 вересня 2019 року № 1220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1086-19#n4> (дата звернення: 14.10.2025).
4. Вимоги до опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук, затверджені наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 17 жовтня 2012 року № 1112 (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1851-12#Text> (дата звернення: 14.10.2025).
5. Етичний кодекс ученого України, схвалений постановою загальних зборів НАН України 15 квітня 2009 року № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002550-09> (дата звернення: 14.10.2025).
6. Ульянов О.І., Ульянова Г.О. Самоплагіат у науковій сфері. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 4. С. 216-218. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2014_4_67 (дата звернення: 14.10.2025).
7. Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії: постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF/ed20240508> (дата звернення: 14.10.2025).